

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Стаття присвячена актуальній проблемі вивчення порушень писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Розкрито основні підходи до організації корекційного навчання при порушеннях писемного мовлення.

Ключові слова: порушення писемного мовлення, навички письма, корекційне навчання, діти молодшого шкільного віку.

The article is devoted to the actual problem of studying disorders of written speech in children of primary school age. The main approaches to the organization of remedial training for written speech disorders are revealed.

Key words: impaired written communication, writing skills, remedial education, children of primary school age.

Постановка проблеми. Порушення письма (дисграфія) – є однією з найпоширеніших форм мовленнєвої патології в учнів початкових класів; вона виступає перешкодою успішному навчанню дітей, їх адаптації до шкільного життя та часто призводить до вторинних психічних нашкоджень та відхилень у формуванні особистості.

Для дітей з порушеннями письма характерні специфічні помилки, що виражаються у труднощах сприймання, розуміння та відтворення мовлення (А. Ястребова, В. Тарасун, І. Прищепова, Л. Парамонова, Р. Левіна, Р. Лалаєва, В. Ільяна, Е. Данілавічюте, Т. Ахутіна та ін.), які у свою чергу, впливають на результати засвоєння дитиною письмових навичок та ускладнюють їхню писемну комунікацію з іншими дітьми та дорослими.

Отже, питання вивчення порушень писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку, методів корекції та планування запобіжних заходів виникнення дисграфії, є актуальними на сьогоднішній день та заслуговують подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку науки проблема порушень письма та читання є недостатньо дослідженою; її продовжують вивчати фахівці різних наукових галузей; зокрема, вивчають такі аспекти: клінічний (М. Заваденко, К. Єфремов, Л. Бадалян), педагогічний (Л. Журавльова, О. Логінова, Н. Чередніченко та ін.), психофізіологічний (О. Крещенко, Л. Соколова, О. Токарева), нейрофізіологічний (Р. Мачинська, М. Фішман, І. Лукашевич), психолінгвістичний (Р. Лалаєва, Е. Соботович, В. Тарасун) та нейропсихологічний (Т. Візель, О. Лурія, Л. Цветкова).

Мета статті – дати характеристику особливостям порушень писемного мовлення та визначити основні підходи до їх корекції.

Виклад основного матеріалу. Письмо – це «знакова система фіксації мовлення, що дозволяє за допомогою графічних елементів передавати інформацію на відстані та закріплювати її у часі» [5, с.439]. На думку вченого мовознавця Б. Ананьєва «писемне мовлення є не слухомоторним, а зоровослухомоторним утворенням» [4, с 34]. Видатні науковці визначають письмо як компонент писемного мовлення (Б. Головін, Л. Зіндер, Л. Щерба та ін.), як складний психофізіологічний процес, що є недостатньо вивченим і до якого включаються «механізми артикуляції, слухового аналізу, зорової пам'яті, зорового контролю, зорово-моторної координації і моторного контролю, перцептивної регуляції і комплексу лінгвістичних умінь (здатність розрізняти звуки, здійснювати звукобуквений аналіз тощо)» [4, с.67].

У науковій літературі визначено послідовність формування навичок письма, що включає у себе декілька етапів [2]:

Етап перший (елементарне письмо): формується зорове і рухове уявлення про букви, усвідомлюється їх різниця й диференціація. Діти навчаються звуко-буквену аналізу, формується вміння переводити фонему в графему; правильно та легко відтворювати всі графічні елементи, букви, склади; поєднувати букви у словах, слова – в реченнях; навчаються додержуватися норм і правил письма в графічному аспекті, тобто витримувати ширину, висоту, нахил літер та їх поєднання; набувають умінь переписувати слова з надрукованого тексту.

Етап другий (грамотне письмо): у дітей формується вміння писати текст під диктовку (тобто свідомо використовувати та застосовувати звукобуквенний аналіз); викладати власні думки на письмі; застосовувати основні правила правопису, пунктуації; розуміти й використовувати на письмі різноманітні лексичні одиниці, складати власні письмові тексти; письмово переказувати прочитаний твір або почуту розповідь); формується грамотне писемне мовлення, вміння усвідомлювати відмінності між його різними формами – описом, розповіддю, міркуванням – і вміння правильно їх використовувати.

Етап третій (грамотне писемне мовлення): у дітей формується розуміння особливостей різних жанрів писемного мовлення й уміння застосовувати їх в роботі; стає можливим грамотно, структуровано, послідовно складати письмовий текст відповідно до запропонованої теми; використовувати в писемному мовленні виражальні засоби мови; також формується вміння користуватися словниками та знання про особливості і правильне написання коротких письмових повідомлень (електронного листа чи sms-повідомлення).

На сучасному етапі розвитку логопедії існує велика кількість напрямів, методів корекційної роботи, що спрямовані на подолання порушень писемного мовлення. Стратегія логопедичного впливу формується з урахуванням виду дисграфії, симптомів, структури дефекту, психологічних особливостей учнів із даним порушенням (Л. Бенедиктова, А. Винокур, Н. Голуб, О. Гопіченко, Е. Данилавічуте, Л. Єфіменкова, С. Іваненко, Р. Лалаєва, О. Логінова, І. Марченко, Т. Кобилякова, Г. Місаренко, Н. Нікашина, Л. Парамонова, Н. Розживіна, І. Садовнікова, Л. Спірова, А. Тараканова, О. Токарева», Н. Чередніченко, Д. Горбачова, А. Ястребова та інші) [4].

На думку Л. Журавльової, найефективнішими в сучасній логопедичній практиці підходами щодо корекції порушень писемного мовлення є три основні шляхи, виокремлених О. Логіною.

Підхід перший – описує роботу логопеда відповідно до сучасної теорії логопедії. В основі цього підходу – врахування принципу основного впливу на «слабші» ланки системи письма, а також те, що формування цих ланок повинно відбуватися з урахуванням зони найближчого розвитку дитини й чутливого періоду становлення функції. Корекційна робота планується на основі логопедичної діагностики, здійснюється з урахуванням окремих видів дисграфії (в індивідуальній чи груповій формі з дітьми одного віку) і спирається на методичні рекомендації з подолання різних видів дисграфії. Більш детально логопедична робота з корекції певних видів дисграфії відображається в дослідженнях таких авторів, як: О. Гопіченко, Р. Лалаєва, Г. Місаренко, Е. Мазанова, І. Марченко, Т. Кобилякова, Л. Парамонова та ін.).

Підхід другий виявляє всебічність корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на розвиток усіх компонентів мовлення та мовних здібностей, покращуючи у молодших школярів навички простих мовленнєвих операцій із матеріалом та з урахуванням змісту шкільної програми з української мови. Даний підхід тримає в основі не лише корекційні, але й профілактичні методи та засоби, що має значні переваги, а саме – можливість охопити більшу кількість учнів (Л. Єфіменкова, Г. Місаренко, А. Ястребова,).

Підхід третій (симптоматичний), так само як і перший, спирається на результати логопедичного обстеження дітей із порушеним писемним мовленням, що дає можливість

виявити недоліки функціональної системи письма, визначити види й характер певних помилок при письмі та на основі цього визначити шляхи логопедичної корекції [4].

Висновки. Формування навичок письма – це довгий, кропіткий та досить складний процес і за структурою самого процесу письма, і за ходом формування навичок та психофізіологічних механізмів, що лежать в його основі. Дослідження вчених розкрили важливі теоретичні і методичні аспекти вивчення проблеми походження, патогенезу і симптоматики порушень писемного мовлення; висвітлили підходи щодо класифікації дисграфії та корекції даного порушення, але всі вони на сьогоднішній день вимагають удосконалення, збагачення інноваціями та подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андросова В. Дисграфія та механізми її виникнення у дітей молодшого шкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. С. 63-66.
2. Журавльова Л. Науково-теоретичний аналіз сутнісних відмінностей поняття «дисграфія». *Актуальні питання корекційної освіти*. №10, 2018. – Режим доступу: <http://aqce.com.ua/vipusk-n10-2018/zhuravlova-ls-naukovo-teoretichnijanaliz-sutnisnih-vidminnostej-ponjattjadisgrafija.html>.
3. Журавльова Л. Сучасний стан логопедичної практики корекційної роботи з молодшими школярами з дисграфією. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2017. Вип. 34. С. 24-32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2017_34_6.
4. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія / [за ред. М. К. Шеремет]. К. : Знання, 2010. 294 с.
5. Логопедія / [за заг. ред. М. Шеремет]. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Ільїна Н.В.